

نیازسنجی دوره‌های آموزش ضمن خدمت کتابداران کتابخانه‌های

دانشگاه‌های دولتی شهر اصفهان*

لیلا شهرزادی^۱، شهین مجیری^۲

چکیده

مقدمه: سرعت تحولات در عرصه‌ی فن‌آوری اطلاعات، حجم عظیم اطلاعات، تنوع محمل‌های اطلاعاتی و نیازهای اطلاعاتی روزافزون، همگامی کتابداران با این تحولات به منظور پاسخ‌گویی سریع، صحیح و با کیفیت به نیازهای کاربران را می‌طلبد. برنامه‌ریزی برای آموزش کتابداران در گرو انجام مطالعات دقیق نیازسنجی است و این پژوهش با هدف نیازسنجی دوره‌های آموزش ضمن خدمت کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی شهر اصفهان انجام گرفته است.

روش بررسی: این پژوهش از نوع کاربردی است و به شیوه‌ی پیمایشی در سال ۱۳۸۷ انجام گرفته است. جامعه‌ی پژوهش را کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی شهر اصفهان که به شیوه‌ی سرشماری انتخاب شدند و تعداد آن‌ها ۱۸۰ نفر بود، تشکیل دادند. جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از پرسش‌نامه‌ی محقق ساخته انجام شد و در نهایت تحلیل داده‌های ۱۴۲ پرسش‌نامه‌ی عودت داده شده با نرم‌افزار SPSS صورت گرفت. روایی پرسش‌نامه با نظر خواهی از استادان و پایایی آن با محاسبه‌ی Cronbach's alpha برابر با ۰/۸۲ سنجیده شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد بیشترین میزان نیاز در حوزه‌ی آموزش ضمن خدمت عبارت از آشنایی با شیوه‌های جستجوی اطلاعات در اینترنت، اصول مهارت‌های ارتباطی کتابداران و آشنایی با بانک‌های اطلاعاتی و جستجو در آن‌ها و روش تحقیق در کتابداری و اطلاع‌رسانی هستند.

نتیجه‌گیری: می‌بایست اولویت‌ارایی آموزش‌های ضمن خدمت در کتابخانه‌ها به موارد ذکر شده در یافته‌ها اختصاص یابد و این دوره‌ها با محتوای آموزشی غنی، مدرسان متخصص و به‌طور مداوم در کتابخانه‌ها اجرا شود و مورد ارزیابی قرار گیرد.

واژه‌های کلیدی: کارآموزی ضمن خدمت؛ بررسی نیازها؛ کتابخانه‌های دانشگاهی؛ کتابداران؛ نیازهای آموزشی.

نوع مقاله: تحقیقی

پندیرش مقاله: ۱۹/۹/۲۹

اصلاح نهایی: ۱۹/۳/۲۲

دریافت مقاله: ۱۸/۴/۳۰

ارجاع: شهرزادی لیلا، مجیری شهین. نیازسنجی دوره‌های آموزش ضمن خدمت کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی شهر اصفهان. مدیریت اطلاعات سلامت ۱۳۸۹؛ ۷ (ویژه‌نامه): ۵۶۶-۵۷۶.

مقدمه

* این مقاله برگرفته از طرح تحقیقاتی شماره‌ی ۲۸۶۱۸۵ می‌باشد که توسط معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان حمایت شده است.

۱. مربی، کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران. (نویسنده‌ی مسؤل)

Email: shahrzadi2004@yahoo.com

۲. کارشناس ارشد، کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران.

آموزش صحیح و مناسب از جمله عواملی است که تأثیر قابل توجهی در ارتقای سطح کمی و کیفی خدمات کارکنان هر نهاد و سازمانی دارد. به عبارت دیگر بهبود خدمات هر سازمان در گرو رشد حرفه‌ای مبتنی بر آموزش صحیح منابع انسانی

از منابع و امکانات موجود می‌باشد. نیازسنجی آموزشی (Training needs assessment) تعیین نیازهای آموزشی است و اولین گام برنامه‌ریزی آموزش کارکنان و در واقع نخستین عامل ایجاد و تضمین اثربخشی کارکرد آموزش و بهسازی است که اگر به درستی انجام شود، مبنای عینی‌تری برای برنامه‌ریزی به عنوان نقشه‌ی اثربخشی و بالطبع سایر فعالیت‌ها فراهم خواهد شد و احتمال تطابق آن با نیازهای سازمان، حوزه‌ی شغلی کارکنان و در نهایت، اثربخشی آنان افزایش خواهد یافت.

آموزش ضمن خدمت (In-Service Training) عبارت از دانش، مهارت و توانایی‌های مرتبطی است که در محل کار به کارکنان ارائه می‌شود. با این توصیف اهداف آموزش ضمن خدمت شامل ۱. بهبود عملکرد ۲. به روز کردن اطلاعات ۳. ترفیع شغل ۴. حل مسایل ۵. آماده سازی برای ترفیع و ۶. آشناسازی جدید با اهداف سازمانی می‌شود (۴).

نیازسنجی با شناسایی نیازهای مهم، مبنایی برای اهداف و بستر مناسبی برای سازماندهی سایر عناصر مهم حول محور نیازهای اولویت یافته، فراهم می‌سازد. بنابراین کلیه‌ی تصمیمات در خصوص تدارک اهداف خاص، محتوای آموزشی مناسب و استفاده‌ی مؤثر از سایر منابع و امکانات محدود (انسانی، مالی و مادی) تابعی از مطالعات نیازسنجی است (۵). امروزه انجام مطالعات نیازسنجی به منظور تعیین اولویت‌های آموزشی یکی از پایه‌های اساسی برگزاری دوره‌های آموزشی ضمن خدمت است. در این خصوص مطالعات بسیاری در حوزه‌های مختلف آموزش کارکنان مشاغل مختلف انجام گرفته است که از جمله موارد مرتبط با حوزه‌ی کتابداری و اطلاع رسانی می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

کوشا در مطالعه‌ی خود میزان تأثیرگذاری شرکت در دوره‌های تخصصی شامل جستجو در اینترنت (۹۰ درصد)، جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی علمی و تخصصی (۹۴ درصد)، ارزیابی و استناد به منابع اطلاعاتی الکترونیکی (۷۶ درصد)، طراحی سایت شخصی (۸۴ درصد) و نشر اینترنتی:

آن سازمان است (۱). کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع رسانی نیز به عنوان یکی از سازمان‌های خدمت محور از این امر مستثنی نیستند. حجم عظیم اطلاعات و به تبع آن آلودگی اطلاعات، تنوع محمل‌های اطلاعاتی و افزایش روز افزون تقاضای اطلاعاتی کاربران کتابخانه‌ها به همراه تحول در شیوه‌های فراهم‌آوری، سازماندهی و اشاعه‌ی اطلاعات و نیار به ارایه‌ی خدمات نوین اطلاع رسانی در کتابخانه‌ها، لزوم همگامی و همراهی کتابداران با موج عظیم تحولات را صد چندان کرده است. به بیان دیگر در عصر حاضر کتابداران زمانی می‌توانند نقش خود را حفظ کنند که همراه با ظهور فن‌آوری‌های جدید، برای کسب مهارت‌های لازم تلاش کنند (۲) و این امر جز در سایه‌ی آموزش‌های غنی آکادمیک در طول دوران تحصیل و آموزش مداوم در قالب آموزش‌های ضمن خدمت در محیط کار و متناسب با نیازهای مهارتی آن‌ها میسر نیست. به طور کلی آموزش‌های ضمن خدمت از جمله آموزش‌هایی است که متناسب با نیازهای حرفه‌ای کارکنان و در محیط واقعی کار برنامه‌ریزی می‌شود و به عنوان ابزار هماهنگ سازی اطلاعات و مهارت نیروی انسانی، با مشاغل محول شده به ایشان عمل می‌کند. اما آنچه در این میان اهمیت فوق‌العاده‌ای می‌یابد، شناخت دقیق نیازهای واقعی کتابداران هر کتابخانه، به عنوان پایه و اساس دوره‌های آموزش ضمن خدمت می‌باشد. این امر می‌تواند بهره‌وری این دوره‌ها را با توجه به هزینه‌ی قابل توجهی که به طور معمول صرف آن‌ها می‌شود، ارتقا دهد و زمینه‌ی نیل به هدف غایی برگزاری این دوره‌ها یعنی ارتقای سطح علمی و مهارت‌های حرفه‌ای کتابداران را فراهم سازد؛ تعیین دقیق نیازهای آموزشی نیز جز در سایه‌ی مطالعات نیازسنجی امکان‌پذیر نمی‌باشد. نیازسنجی (Needs assessment) فرایندی نظام‌دار برای تعیین اهداف، شناسایی فاصله‌ی بین وضع موجود و هدف‌ها و در نهایت تعیین اولویت‌ها برای عمل می‌باشد (۳). مهم‌ترین هدف‌های نیازسنجی عبارت از تدارک اطلاعات برای برنامه‌ریزی، ارزیابی و سنجش، شناسایی نقاط ضعف سازمان، رشد و توسعه‌ی کارکنان و سازمان و بالاخره استفاده‌ی بهتر

آموزشی کتابداران و اطلاع رسانی را با الویت سیستم‌های اطلاع رسانی و مباحث کاربران و فراهم آوردن اطلاعات (استفاده از اطلاعات و آشنایی با رفتار اطلاع یابی) پیشنهاد کرد (۱۳).

Vallejo راه حل فایق آمدن بر چالش‌های جامعه‌ی اطلاعاتی و برآورده کردن خواسته‌های آن را تربیت نسل جدیدی از کتابداران در حوزه‌ی روش‌های نوین ذخیره و بازیابی اطلاعات می‌داند (۱۴).

پژوهش حاضر نیز بر آن بود تا با نیازسنجی آموزش‌های ضمن خدمت به تعیین اولویت‌های آموزشی کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی شهر اصفهان بپردازد تا بتواند با پشتوانه‌ای علمی، متولیان برگزاری دوره‌های ضمن خدمت کتابداران را در برگزاری دوره‌های آموزشی مفید و متناسب با نیازهای آنان یاری رساند.

روش بررسی

پژوهش حاضر از نوع کاربردی و به شیوه‌ی پیمایشی است که در سال ۱۳۸۷ انجام گرفته است. جامعه‌ی آماری این پژوهش را کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی دولتی شهر اصفهان (شامل کتابخانه‌های مرکزی و اقماری دانشگاه صنعتی اصفهان، دانشگاه هنر اصفهان، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان و دانشگاه هنر اصفهان) تشکیل می‌داد که به علت محدود بودن حجم جامعه‌ی آماری، نمونه‌گیری به شیوه‌ی سرشماری انجام شد و در مجموع ۱۸۰ نفر مورد مطالعه قرار گرفتند. گرد آوری داده‌های پژوهش با استفاده از پرسش‌نامه‌ای که توسط خود پژوهشگران ساخته شده بود، انجام گرفت. پرسش‌نامه در سه بخش تنظیم گردید: بخش اول شامل مشخصات جمعیت شناختی کتابداران، بخش دوم شامل سؤالاتی جهت تعیین نیازهای کتابداران در حوزه‌ی مهارت‌های عمومی و بخش سوم شامل سؤالاتی جهت تعیین نیازهای تخصصی کتابداران جامعه‌ی پژوهش بود و مقیاس این سنجش بر اساس طیف ۵ رتبه‌ای لیکرت تنظیم گردید. جهت روایی پرسش‌نامه از ۵ نفر از استادان صاحب نظر رشته‌ی کتابداری و اطلاع رسانی نظر خواهی شد و نظرات

آشنایی با منابع مرجع و مجلات و کتاب‌های الکترونیکی (۸۳ درصد) بر فرآیند آموزش و تحقیق اعضای هیأت علمی را زیاد ارزیابی کرده است (۶).

معرفزاده و دهکردی اولویت‌های آموزشی کتابداران را آشنایی با اینترنت (اطلاع رسانی)، خدمات مرجع، سازماندهی مواد، نمایه سازی و چکیده نویسی، تهیه و سفارش و خدمات عمومی اعلام کرده‌اند (۷).

تهوری و همکار در پژوهش خود به همخوانی ضعیف برنامه‌های آموزش کتابداری و اطلاع رسانی با شرایط احراز مسؤولیت‌ها و دانش و مهارت‌های مورد انتظار اشاره دارند (۸). نیک‌کار و فرزین در مطالعه‌ی خود اعلام کرده‌اند که ۹۶ درصد کتابداران نسبت به کسب مهارت‌های جدید احساس نیاز می‌کنند، آن‌ها سواد رایانه‌ای و آشنا بودن کامل با پایگاه‌های اطلاعاتی و شبکه‌های رایانه‌ای را مهم‌ترین نیاز آموزشی خود تشخیص داده‌اند (۹).

یافته‌های پژوهش مزینانی نشان می‌دهد که اولویت‌های آموزشی کتابداران عبارت از فن‌آوری اطلاعات، نرم‌افزارهای کتابخانه، آشنایی با مراجع تخصصی، آشنایی با بانک‌های اطلاعاتی و مبانی رایانه هستند (۱۰).

Mahmood و Ajmal khan نیازهای مهارتی متخصصان کتابداری و اطلاع رسانی در پاکستان را توانایی مدیریت، خدمات فنی، خدمات مرجع و اطلاع رسانی، فن‌آوری اطلاعات و مهارت‌های ارتباط عمومی ارزیابی کرده‌اند (۱۱).

Chopra در مقاله‌ای مهارت‌های مورد نیاز آموزش کتابداران در کشورهای در حال توسعه را زیر ساخت فن‌آوری اطلاعات، مبانی نرم‌افزار و سخت‌افزار، فن‌آوری اطلاعات بر اساس خدمات کتابداری و اطلاع رسانی، خودکار سازی کتابخانه، فن‌آوری بارکد، ایجاد منابع اطلاعاتی الکترونیکی، توسعه و طراحی وب، فهرست نویسی منابع الکترونیکی، موتورهای کاوش، خدمات پایگاه‌های اطلاعاتی بر مبنای وب، منابع اطلاعات الکترونیکی پیوسته، پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته، بانک‌های اطلاعاتی پیوسته، جستجوی پیوسته‌ی متون و ... اعلام کرد (۱۲).

Wilson گنجاندن ۶ حوزه‌ی جداگانه در دوره‌های

آشنایی با اصول بایگانی و مکاتبات اداری و شیوه‌ی نگارش علمی بود، بیشترین احساس نیاز را به آموزش اینترنت (میانگین ۴/۱۷) و زبان عمومی (میانگین ۴/۱۲) نشان داده‌اند. در مورد توزیع فراوانی نیازهای آموزش ضمن خدمت کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر اصفهان در حوزه‌ی مهارت‌های تخصصی، بررسی‌ها نشان داد که میزان نیاز به آموزش مهارت‌های تخصصی در بین کتابدارانی که رشته‌ی تحصیلی آن‌ها کتابداری و اطلاع رسانی است، از بین چهار حوزه‌ی تخصصی دسته‌بندی شده به ترتیب به مرجع شناسی (میانگین ۴/۳۰)، اطلاع رسانی (میانگین ۴/۲۰) و مجموعه سازی (میانگین ۴/۰۷) اختصاص دارد. این دسته از کتابداران از میان مهارت‌های زیر مجموعه‌ی حوزه‌ی مجموعه سازی، آشنایی با منابع اطلاعاتی الکترونیکی (میانگین ۴/۲۴) و از میان زیر مجموعه‌ی حوزه‌ی مرجع شناسی، اصول مهارت‌های ارتباطی (میانگین ۴/۷۶)، از میان زیر مجموعه‌ی حوزه‌ی سازماندهی، آشنایی با مارک (میانگین ۴/۳۶)، از میان زیر مجموعه‌ی حوزه‌ی اطلاع رسانی، آشنایی با بانک‌های اطلاعاتی تخصصی و شیوه‌ی جستجو در آن‌ها (میانگین ۴/۴۵) و از میان زیر مجموعه‌ی حوزه‌ی مدیریت، آشنایی با سازمان و شیوه‌های مدیریت کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع رسانی (میانگین ۴/۱۱) را در اولویت‌های اصلی آموزش ضمن خدمت خود قرار داده‌اند.

در مورد سایر مهارت‌های تخصصی در حوزه‌ی کتابداری و اطلاع رسانی در بین کتابدارانی که رشته‌ی تحصیلی آن‌ها کتابداری و اطلاع رسانی است، در مباحثی از جمله زبان تخصصی کتابداری و اطلاع رسانی (میانگین ۴/۳۳)، آشنایی با ارزیابی منابع اطلاعاتی اینترنتی (میانگین ۴/۲۲) و آشنایی با روش تحقیق در کتابداری و اطلاع رسانی (میانگین ۴/۲۲) احساس نیاز به برگزاری دوره‌های آموزش ضمن خدمت بیش از سایر موارد بود.

در بین کتابدارانی که رشته‌ی تحصیلی آن‌ها غیر کتابداری و اطلاع رسانی است، میزان نیاز به آموزش مهارت‌های تخصصی از بین چهار حوزه‌ی تخصصی به ترتیب

ایشان اعمال گردید و جهت تعیین پایایی و هماهنگی درونی سؤالات پرسش‌نامه ضریب Cronbach's alpha در نرم‌افزار SPSS محاسبه شد. ۲۰ عدد از پرسش‌نامه‌ها به طور تصادفی بین کتابداران جامعه‌ی پژوهش توزیع و پس از گردآوری، اطلاعات آن‌ها کدگذاری و وارد نرم افزار SPSS شد و Cronbach's alpha آن برابر با ۰/۸۲ محاسبه گردید. در نهایت پرسش‌نامه‌ی نهایی به صورت حضوری بین کتابداران جامعه‌ی پژوهش توزیع شد. در نهایت ۱۴۲ پرسش‌نامه‌ی تکمیل شده دریافت گردید که در حدود ۷۹ درصد از کل پرسش‌نامه‌ها بود. داده‌های حاصل از پرسش‌نامه‌ها در نهایت با کمک نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و جداول توزیع فراوانی متناسب با اهداف و سؤالات پژوهش تنظیم گردید. در تحلیل داده‌ها هر یک از اجزای طیف لیکرت به شرح زیر رتبه‌بندی شد: بسیار کم: ۱، کم: ۲، تاحدودی: ۳، زیاد: ۴، خیلی زیاد: ۵ و سپس میانگین رتبه‌ی به دست آمده برای هر کدام از آن‌ها به عنوان شاخصی از میزان نیاز به هر مهارت در نظر گرفته شد.

یافته‌ها

نتایج تحقیق نشان داد که ۶۳/۴ درصد پاسخ دهندگان، کتابداران دارای مدرک تحصیلی در رشته‌ی کتابداری و اطلاع رسانی می‌باشند و ۲۸/۲ درصد کتابداران را جوانانی با سابقه‌ی کمتر از ۵ سال تشکیل می‌دهند.

در مورد توزیع فراوانی نیازهای آموزش ضمن خدمت کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر اصفهان در حوزه‌ی مهارت‌های عمومی، بررسی‌ها بیانگر آن بود که کتابداران دارای مدرک کتابداری و اطلاع رسانی، همچنین کتابدارانی که رشته‌ی تحصیلی آن‌ها غیر کتابداری و اطلاع رسانی است، در حوزه‌ی نیاز به آموزش مهارت‌های عمومی که شامل مباحث آشنایی با مبانی رایانه و Windows، آشنایی با Word، آشنایی با Power point، آشنایی با Excel، آشنایی با Access، آشنایی با نرم‌افزارهای برنامه نویسی وب، آشنایی با اینترنت و شبکه‌های کامپیوتری، زبان عمومی،

آن‌ها غیر کتابداری و اطلاع رسانی است، نسبت به کتابداران دارای مدرک کتابداری و اطلاع رسانی، احساس نیاز کمتری نسبت به برگزاری دوره‌های آموزش ضمن خدمت داشته‌اند.

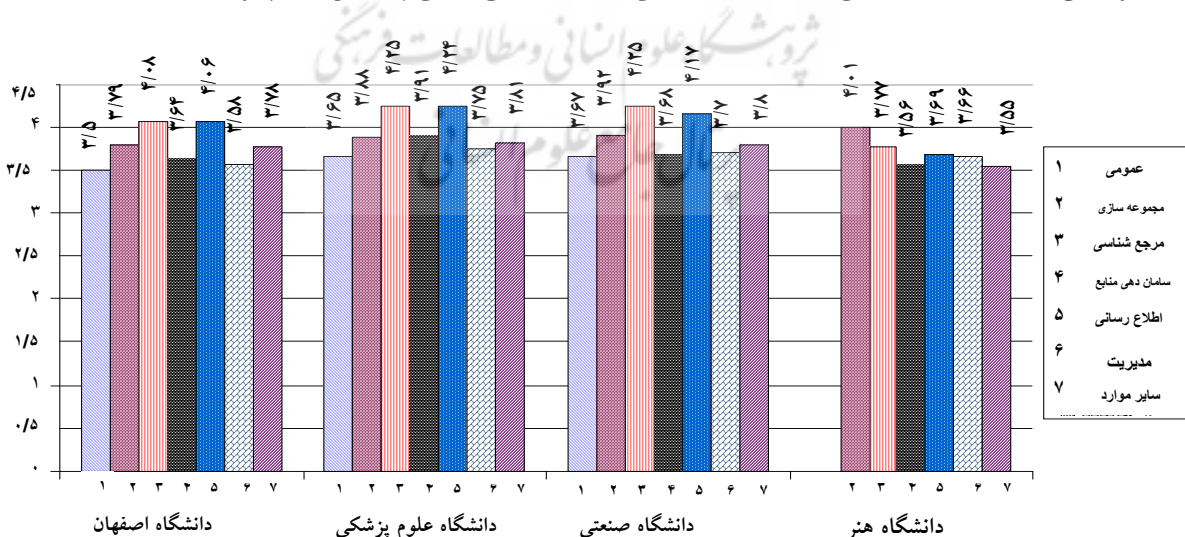
در مورد نیازهای آموزشی ضمن خدمت کتابداران هر یک از دانشگاه‌های دولتی شهر اصفهان همان‌طور که نمودار ۱ نشان می‌دهد می‌توان گفت که کتابداران هر چهار دانشگاه جامعه‌ی پژوهش نیاز به آموزش ضمن خدمت در حوزه‌ی مهارت‌های عمومی را کمتر از مهارت‌های تخصصی اعلام داشته‌اند.

همچنین بر اساس آماره‌های جدول ۱ مشاهده می‌شود که در هر چهار دانشگاه جامعه‌ی پژوهش در حوزه‌ی مهارت‌های تخصصی در دو حوزه‌ی کلی مرجع شناسی و اطلاع رسانی نیاز بیشتری ابراز شده است. در یک دید کلی آماره‌های جدول ۱ نشان می‌دهد که بیشترین نیاز به آموزش مهارت‌های درج شده در پرسش‌نامه‌ی پژوهش بین کتابداران جامعه‌ی پژوهش حاضر بدون در نظر گرفتن رشته‌ی تحصیلی و یا نام دانشگاه محل خدمت، به ترتیب آشنایی با ابزار و شیوه‌های جستجوی اطلاعات در اینترنت (میانگین ۴/۴۷)، اصول مهارت‌های ارتباطی کتابداران (میانگین ۴/۴۰)، آشنایی با بانک‌های اطلاعاتی تخصصی و شیوه‌ی جستجو در آن‌ها (میانگین ۴/۲۳)، آشنایی با روش‌های تحقیق در کتابداری و اطلاع رسانی (میانگین ۴/۱۱) بوده است.

به اطلاع رسانی (میانگین ۳/۹۳)، مرجع شناسی (میانگین ۳/۷۶) و مجموعه سازی (میانگین ۳/۵۳) اختصاص دارد. از میان مهارت‌های زیر مجموعه‌ی حوزه‌ی مجموعه سازی، آشنایی با نرم‌افزارهای تهیه و سفارش منابع اطلاعاتی (میانگین ۳/۶۹) و از میان زیر مجموعه‌ی حوزه‌ی مرجع شناسی، اصول مهارت‌های ارتباطی (میانگین ۳/۸۲)، از میان زیر مجموعه‌ی حوزه‌ی سازماندهی، نمایه سازی و چکیده نویسی (میانگین ۳/۶۵)، از میان زیر مجموعه‌ی حوزه‌ی اطلاع رسانی، آشنایی با ابزار و شیوه‌های جستجوی اطلاعات در اینترنت (میانگین ۴/۷۱) و از میان زیر مجموعه‌ی حوزه‌ی مدیریت، آشنایی با سازمان و شیوه‌های مدیریت کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع رسانی (میانگین ۳/۷۵) به عنوان اولویت‌های اصلی آموزش ضمن خدمت اعلام شده‌اند.

میزان نیاز به آموزش سایر مهارت‌های تخصصی در حوزه‌ی کتابداری و اطلاع رسانی در بین کتابدارانی که رشته‌ی تحصیلی آن‌ها غیر کتابداری و اطلاع رسانی است، در مباحثی از جمله کاربرد آمار در کتابخانه‌ها (میانگین ۴/۶۶)، آشنایی با روش تحقیق در کتابداری و اطلاع رسانی (میانگین ۴/۰۰) و ساختمان، تجهیزات کتابخانه و چیدمان کتابخانه‌ای (میانگین ۳/۹۲) بیش از سایر موارد است.

به طور کلی مشاهده شد کتابدارانی که رشته‌ی تحصیلی

نمودار ۱: توزیع فراوانی میانگین رتبه‌ی نیازهای آموزش ضمن خدمت کتابداران دانشگاه‌های دولتی شهر اصفهان بر اساس نام دانشگاه

جدول ۱: فراوانی میانگین رتبه‌ی نیازهای آموزش ضمن خدمت کتابداران دانشگاه‌های دولتی شهر اصفهان

میانگین رتبه	تعداد پاسخ‌ها	نام دوره‌ی آموزشی	حوزه‌ی کلی
۳/۹۱	۱۲۹	شیوه‌های نیازسنجی و فراهم آوری منابع علمی	مجموعه سازی
۳/۷۶	۱۳۰	آشنایی با ناشران داخلی و خارجی و شیوه‌های ارتباط با آنها	
۳/۸۷	۱۳۰	شیوه‌ی تهیه و سفارش انواع منابع اطلاعاتی	
۴/۰۸	۱۳۴	آشنایی با منابع اطلاعاتی الکترونیکی	
۳/۹۲	۱۲۷	آشنایی با نرم‌افزارهای تهیه و سفارش منابع اطلاعاتی	
۳/۷۱	۱۳۱	مجموعه سازی الکترونیکی	مرجع شناسی
۴/۴۰	۱۳۱	اصول مهارت‌های ارتباطی کتابداران	
۳/۸۴	۱۳۳	آشنایی با منابع مرجع چاپی	
۴/۰۸	۱۳۶	آشنایی با منابع مرجع الکترونیکی	سازماندهی منابع
۳/۶۳	۱۳۳	فهرست نویسی و رده‌بندی منابع کتابی	
۳/۶۴	۱۳۵	فهرست نویسی منابع غیر کتابی (منابع دیداری- شنیداری)	
۳/۷۴	۱۳۴	فهرست نویسی منابع غیر کتابی (منابع الکترونیکی)	
۳/۶۵	۱۳۱	رده‌بندی و آشنایی با ابزار مربوط	
۳/۷۵	۱۳۳	نمایه سازی و چکیده نویسی	
۳/۹۶	۱۲۸	آشنایی با مارک	
۴/۴۷	۱۳۶	آشنایی با ابزار و شیوه‌های جستجوی اطلاعات در اینترنت	اطلاع رسانی
۴/۲۳	۱۳۹	آشنایی با بانک‌های اطلاعاتی تخصصی و شیوه‌ی جستجو در آنها	
۳/۹۰	۱۳۳	شیوه‌ی طراحی وب سایت کتابخانه	
۳/۹۵	۱۲۷	آشنایی با شیوه‌های اشاعه‌ی اطلاعات و خدمات تحویل مدرک	
۴/۰۴	۱۳۵	آشنایی با نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای	
۴/۰۷	۱۳۳	آشنایی با مهارت‌های سواد اطلاعاتی و شیوه‌ی آموزش آن به کاربران کتابخانه	مدیریت
۳/۹۶	۱۳۱	آشنایی با سازمان و شیوه‌های مدیریت کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع رسانی	
۳/۵۶	۱۳۰	شیوه‌های مدیریت آرشیوها	
۳/۸۳	۱۲۷	آشنایی با مدیریت سیستم‌های اطلاعاتی	
۳/۶۱	۱۲۵	اصول و شیوه‌های مدیریت دانش	
۳/۵۴	۱۲۹	آشنایی با سیستم‌های اطلاعاتی مدیریت	
۳/۹۹	۱۲۹	کاربرد سیستم‌های هوشمند در کتابخانه‌ها	
۴/۰۵	۱۳۰	آشنایی با ارزیابی منابع اطلاعاتی اینترنتی	سایر موارد
۳/۵۰	۱۳۰	اصول آرشیو	
۳/۶۱	۱۲۹	آشنایی با منابع اطلاعاتی دیداری- شنیداری	
۳/۲۰	۱۲۹	آشنایی با صنعت چاپ و نشر	
۳/۹۰	۱۳۴	اصول ایمنی در کتابخانه‌ها	
۳/۸۲	۱۲۸	ساختمان، تجهیزات کتابخانه و چیدمان کتابخانه‌ای	
۳/۸۱	۱۲۹	شیوه‌های مطالعه و یادگیری	
۳/۳۳	۱۳۲	شیوه‌های صحافی کتاب	
۴/۱۱	۱۳۴	آشنایی با روش تحقیق در کتابداری و اطلاع رسانی	
۴/۱۰	۱۳۱	کاربرد آمار در کتابخانه‌ها	
۳/۷۰	۱۳۱	خدمات عمومی در کتابخانه‌ها	
۴/۰۹	۱۳۵	زبان تخصصی کتابداری و اطلاع رسانی	
۴/۰۳	۱۲۸	آشنایی با اصول اخلاق حرفه‌ای کتابداری	
۳/۶۰	۱۳۰	آشنایی با مقررات و حقوق ثبت آثار (حق مؤلف)	
۳/۹۲	۱۳۶	آشنایی با کتابخانه‌های ایران و جهان	

بحث

پژوهش حاضر نشان داد که تنها ۶۳/۴ درصد افراد مورد مطالعه دارای مدرک تحصیلی در رشته‌ی کتابداری و اطلاع رسانی در مقاطع مختلف هستند که این مسأله بیانگر عدم استفاده‌ی بهینه از نیروی انسانی تربیت شده در این رشته، در دانشگاه‌های مورد مطالعه به عنوان کتابدار می‌باشد و همین امر یکی از زمینه‌های به هدر رفتن هزینه‌های صرف شده جهت آموزش آکادمیک دانش آموختگان کتابداری و اطلاع رسانی و به دنبال آن صرف هزینه‌های گزاف به منظور آموزش نیروهای غیر متخصص شاغل در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع رسانی برای آماده ساختن آن‌ها جهت انجام امور حرفه‌ای می‌باشد. همچنین بیشترین تعداد کتابداران شاغل در دانشگاه‌های تحت مطالعه را جوانان با سابقه‌ی کاری کمتر از ۵ سال (۲۸/۲ درصد) و پس از آن کتابداران با سابقه‌ی کاری بین ۵ تا ۱۰ سال (۲۳/۲ درصد) تشکیل می‌دهند و این امر تمایل و نیاز کتابداران جوان به فراگیری مهارت‌های جدید و ارتقای دانش پیشین و لزوم توجه به این نیاز را نشان می‌دهد. کتابداران دارای مدرک تحصیلی کتابداری و اطلاع رسانی نیاز بیشتری به فراگیری مهارت‌های عمومی در قالب آموزش‌های ضمن خدمت احساس می‌کنند و این نیاز در کتابداران دارای مدرک غیر از کتابداری و اطلاع رسانی کمتر است. اما نکته‌ی جالب توجه این است که هر دو گروه کتابداران مذکور، در حوزه‌ی مهارت‌های عمومی تمایل بیشتری نسبت به دوره‌های آموزشی آشنایی با اینترنت و شبکه‌های اینترنتی و زبان عمومی نشان داده‌اند. این تمایل با توجه به نیاز کتابداران به استفاده‌ی گسترده از اینترنت در همه‌ی امور حرفه‌ای خود اعم از خدمات فنی و عمومی و زبان انگلیسی به عنوان زبان غالب در متون و منابع اطلاعاتی، طبیعی به نظر می‌رسد و همین امر لزوم توجه بیش از پیش سیاست‌گذاران آموزش‌های ضمن خدمت در زمینه‌ی آموزش این دو مهارت پایه‌ای و اساسی در حوزه‌ی کتابداری و اطلاع رسانی را خاطر نشان می‌سازد.

همچنین در مباحث تخصصی، حوزه‌های اصلی مورد نیاز

کتابداران در هر دو گروه یکسان است و نیاز به آموزش در سه حیطة اطلاع رسانی، مرجع شناسی و مجموعه سازی در اولویت‌های اصلی کتابداران قرار گرفته است.

آشنایی با روش تحقیق در کتابداری و اطلاع رسانی نیاز همه‌ی کتابداران جامعه‌ی پژوهش است که لزوم توجه به این مبحث در برنامه‌ریزی‌های دوره‌های آموزش ضمن خدمت کتابداران را مشخص می‌نماید؛ چرا که آشنایی با این حوزه می‌تواند اجرای طرح‌های پژوهشی علمی و اصولی و گسترده‌تر در حوزه‌ی کتابداری و اطلاع رسانی و به دنبال آن حل مشکلات کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع رسانی دانشگاهی را به دنبال داشته باشد.

بیشترین نیاز به آموزش مهارت‌های درج شده در پرسش‌نامه‌ی پژوهش بین کتابداران جامعه‌ی پژوهش حاضر، بدون در نظر گرفتن رشته‌ی تحصیلی و یا نام دانشگاه محل خدمت، به ترتیب زیر می‌باشد:

آشنایی با ابزار و شیوه‌های جستجوی اطلاعات در اینترنت، اصول مهارت‌های ارتباطی کتابداران، آشنایی با بانک‌های اطلاعاتی تخصصی و شیوه‌ی جستجو در آن‌ها، آشنایی با روش‌های تحقیق در کتابداری و اطلاع رسانی.

به طور کلی یافته‌های این پژوهش، اختلاف معنی‌داری میان اولویت‌های آموزش ضمن خدمت کتابداران دارای مدرک و بدون مدرک کتابداری نشان نمی‌دهد.

پژوهش‌های انجام شده در مورد نیازهای آموزشی کتابداران همگی حاکی از آن است که کتابداران شاغل در کتابخانه‌ها با توجه به تحولات سریع در کارکردهای کتابخانه‌ها نیاز به همگام شدن با این تحولات را در حد بالایی احساس می‌کنند و در این راستا آموزش ضمن خدمت در مباحث جدید پیش روی رشته و نیز شغل کتابداری همچون مباحث اینترنت، نمایه سازی، تکنولوژی اطلاعات و سیستم‌های اطلاع رسانی، پایگاه‌های اطلاعاتی، سازماندهی و مجموعه سازی منابع الکترونیک و از این قبیل مباحث را نیاز ضروری در پیشرفت و انجام بهتر امور شغلی خود می‌دانند. به طور کلی می‌توان گفت یافته‌های این پژوهش نیز این نیاز را

خود را آشنایی با اینترنت و زبان عمومی در سطح مهارت‌های عمومی و آشنایی با ابزار و شیوه‌های جستجوی اطلاعات در اینترنت، اصول مهارت‌های ارتباطی کتابداران، آشنایی با بانک‌های اطلاعاتی تخصصی و شیوه‌ی جستجو در آن‌ها را در حوزه‌ی مهارت‌های تخصصی و آشنایی با روش تحقیق در کتابداری و اطلاع رسانی را نیز از جمله اولویت‌های خود در حوزه‌ی مهارت‌های فرعی اعلام نموده‌اند.

در پایان لازم به ذکر است که هر چند مطالعات نیازسنجی‌های آموزشی فعالیتی حیاتی و مهم جهت آموزش و بهسازی عملکرد نیروی انسانی شاغل در هر سازمانی است، اما چنانچه عوامل مکمل یعنی محتوای آموزشی، امکانات و تجهیزات مناسب و استفاده از آموزشگران و مدرسان کارآمد مدنظر قرار نگیرند، کارایی و اثربخشی دوره‌های آموزشی تضمین نخواهد شد. چنانچه تهوری و همکار در بررسی تناسب برنامه‌های آموزش کتابداری و اطلاع رسانی با شرایط احراز مسؤلیت‌ها به هم‌خوانی ضعیف این برنامه‌ها با دانش و مهارت‌های مورد انتظار اشاره می‌نمایند (۸). همچنین Kavulya معتقد است منابع آموزشی ناکافی در آموزش، عدم وجود محتوای آموزشی مناسب برای آموزش فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در دوره‌های آموزشی، عدم وجود نیروهای آموزش دهنده‌ی کارآمد و دوره‌های غیر مرتبط با شغل از جمله عوامل ناکارآمدی این دوره‌ها برای کتابداران است (۱۵).

نتیجه‌گیری

مطالعات نیازسنجی‌های آموزشی، فعالیتی حیاتی و مهم جهت آموزش و بهسازی عملکرد نیروی انسانی شاغل در هر سازمانی است. برنامه‌های آموزشی در سازمان با انجام نیازسنجی آموزشی آغاز می‌شود و چنانچه نتایج حاصل از نیازسنجی، پایه و اساس برنامه‌ریزی‌های آموزشی قرار گیرند و عوامل مکمل یعنی محتوای آموزشی، امکانات و تجهیزات مناسب و استفاده از آموزشگران و مدرسان کارآمد مدنظر قرار گیرند، کارایی و اثربخشی دوره‌های آموزشی تضمین خواهد شد.

در کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر اصفهان تأیید می‌کند و کتابداران مذکور همان‌گونه که نشان داده‌اند بالاترین نیاز خود را آشنایی با اینترنت و زبان عمومی در سطح مهارت‌های عمومی و آشنایی با ابزار و شیوه‌های جستجوی اطلاعات در اینترنت، اصول مهارت‌های ارتباطی کتابداران، آشنایی با بانک‌های اطلاعاتی تخصصی و شیوه‌ی جستجو در آن‌ها را در حوزه‌ی مهارت‌های تخصصی و آشنایی با روش تحقیق در کتابداری و اطلاع رسانی را نیز از جمله اولویت‌های خود در حوزه‌ی مهارت‌های فرعی اعلام نموده‌اند. یافته‌های پژوهش حاضر با یافته‌های پژوهش کوشا (۶)، معرف‌زاده و دهکردی (۷)، نیک کار و فرزین (۸) و مزینانی (۱۰) که همگی مباحثی مانند جستجو در اینترنت، جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی، خدمات مرجع، سازماندهی مواد، نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای و به طور کلی مباحث مربوط به حوزه‌ی فن‌آوری اطلاعات را در اولویت قرار داده‌اند، هم‌خوانی دارد. همچنین یافته‌های پژوهش حاضر یافته‌های پژوهش‌های Ajmal Khan و Mahmood (۱۱)، Chopra (۱۲)، Wilson (۱۳) و Vallejo (۱۴) که همگی آشنایی با فن‌آوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی، منابع الکترونیکی و آشنایی با شیوه‌های جستجو در آنان را تأکید کرده‌اند، تأیید می‌نماید.

در نتیجه‌گیری اجمالی بر اساس پیشینه‌های تحقیق، کتابداران شاغل در کتابخانه‌ها با توجه به تحولات سریع در کارکردهای کتابخانه‌ها نیاز به همگام شدن با این تحولات را در حد بالایی احساس می‌کنند و در این راستا آموزش ضمن خدمت در مباحث جدید پیش روی رشته و نیز شغل کتابداری همچون مباحث اینترنت، نمایه‌سازی، تکنولوژی اطلاعات و سیستم‌های اطلاع رسانی، پایگاه‌های اطلاعاتی، سازماندهی و مجموعه‌سازی منابع الکترونیک و از این قبیل مباحث را نیاز ضروری در پیشرفت و انجام بهتر امور شغلی خود می‌دانند. می‌توان گفت یافته‌های این پژوهش نیز این نیاز را در کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر اصفهان تأیید می‌کند و کتابداران مذکور همان‌گونه که نشان دادند بالاترین نیاز

خدمت کتابداران با محتوای متناسب با نیازهای آموزشی و مهارتی مرتبط با مشاغل آنان.

۴. استفاده از مدرسان مجرب و کارآمد و آشنا با نیازهای آموزشی کتابداران شاغل در کتابخانه‌ها.

۵. به رسمیت شناختن اجرای دوره‌های آموزش ضمن خدمت به عنوان یکی از وظایف اصلی مدیران کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع رسانی.

۶. برگزاری دوره‌های آموزشی رایگان و یا کم هزینه و تشویق کتابداران برای شرکت در این دوره‌ها به منظور افزایش مهارت‌های شغلی.

۷. طراحی دوره‌های آموزش مجازی به منظور کاهش هزینه‌ها، کاهش رفت و آمد و غیبت کارکنان از محل کار و مقابله با مشکلات کمبود فضا و تجهیزات آموزشی و محدودیت‌های زمانی.

۸. آشنا نمودن کتابداران با شرح وظایف خود و نقش‌ها و کارکردهای مورد انتظار آن‌ها در عصر جدید؛ زیرا احساس می‌شود در بعضی موارد و حوزه‌های مهارتی که نیاز به دانش بیشتر کتابداران وجود دارد، به دلیل عدم آشنایی آنان، احساس نیاز به آموزش نیز وجود ندارد.

کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع رسانی نیز نیازمند ارتقای سطح دانش و مهارت‌های کارکنان خود یعنی کتابداران هستند که این امر به طور معمول در سایه‌ی برگزاری دوره‌های ضمن خدمت متناسب با نیاز کتابداران دست یافتنی است.

پیشنهادهای

در پایان پیشنهادهای زیر به منظور کارآمد نمودن بیشتر دوره‌های آموزش ضمن خدمت و به کارگیری نتایج حاصل از این پژوهش ارایه می‌گردد.

۱. استفاده از نتایج نیازسنجی به منظور برگزاری دوره‌های آموزش ضمن خدمت کتابداران دانشگاه‌های مورد بررسی توسط مدیریت کتابخانه‌ها و همچنین انجمن کتابداری و اطلاع رسانی ایران (شاخه‌ی اصفهان) و انجمن کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی ایران (شاخه‌ی اصفهان) به عنوان متولیان اصلی برگزاری دوره‌های آموزشی برای کتابداران.

۲. استفاده از نتایج این پژوهش توسط واحدهای آموزش ضمن خدمت در دانشگاه‌های جامعه‌ی پژوهش به منظور برنامه‌ریزی‌های آموزش‌های شغلی کتابداران.

۳. طراحی و تدوین طرح دروس دوره‌های آموزش ضمن

References

1. Asadikiya F. Service training in Tehran in the years 1994-1995. Book Quarterly 1997; (29-30): 109-23.
2. Mansouri A, Pashootanzadeh M. In-service education for librarians in the new age. Book Quarterly 2007; 18(2): 13-24.
3. Massachusetts. Office for Children. O.F.C. needs assessment report, 1977. New York: Office for Children; 1977. p. 22.
4. Jarvis P. Adult Education and continuing education. Trans. Sarmad GA. Tehran: Samt; 2004. p. 30.
5. Shariatmadari M. Theories and retraining patterns of human resources in organization. Tehran: Yekan; 2004. p. 50. [In Persian]
6. Kousha K. Survey on ICT educational needs of LIS departments in the Iranian universities. Book Quarterly 2006; 17(1): 185-214.
7. Moarefzadeh AH, Dehkordi P. The study of human resource and skill needs of the employed librarians in the university libraries of the province of Khoozestan. Library and Information Science 2006; 35(3): 107-29.
8. Tahouri Z, Fattahi R. The view of the officials of the deferent department of central libraries of universities in Iran about duties, knowledge and professional skills they expected. Education studies and psychology 2005; 5(2): 37-60.
9. Nikkar M, Farzin F. Education of new Information technology to librarians and its effect on productivity. Proceedings of the 5th National Conference on Library and Information Science Medicine; 2000 Sep 30- Oct 2; Tehran, Iran; 2000.
10. Mazinani A. Considering skill needs of the employed liberians in university libraries and information centers of Iran. Book Quarterly 1998; 9(1): 44-64.

11. Mahmood K, Ajmal Khan M. ICT training for LIS professionals in Pakistan: a needs assessment. Emerald Group Publishing Limited 2007; 41(4): 418-27.
12. Chopra H. User education: training the librarians to use new technologies in the developing countries [Online]. 2001 [cited 2006 Apr 25]; Available from: URL: <http://www.ifla.org/IV/ifla67/papers/103-126e.pdf> /
13. Wilson TD. Mapping the curriculum in information studies. New Library World, 2001; 102(11-12): 436-42.
14. Vallejo RM. Education of information technology to the new generation of librarians in developing countries. Trans. Masoudi F. Book Quarterly 1998; 9(3-4): 101-11.
15. Kavulya JM. Training of library and information science (LIS) professionals in Kenya: A needs assessment. Library Review 2007; 56(3): 208-23.

A Survey on Needs Assessment for In-service Training among Academic Librarians in Isfahan*

Leila Shahrzadi¹; Shahin Mojiri²

Abstract

Introduction: Rapid development of information technology, extent of information, media variety of information and the growing information needs, made librarians to keep pace with these developments in order to respond quickly, accurately and with the quality to needs of users. Planning education for librarians depends on the accurate needs assessment studies and the purpose of this study was needs assessment of in-service training courses for librarians.

Methods: This is a survey- descriptive study among 180 librarians of Isfahan State Universities who were selected through census methods. Data collection was carried out through self administrated questionnaire which validity and reliability was confirmed by experts and calculating Cronbach's alpha (0.82), respectively and finally 142 questionnaires returned. Data analysis conducted by SPSS software.

Results: The highest level of in-service training needs was in the fields of: methods of information searching on the Internet, principles of librarian's communication skills and familiarity with databases and search them and research method in Library and Information Science.

Conclusion: The priority of providing training in libraries should be allocated according to the above mentioned findings and these courses with rich educational content, instructors and specialists and continuously should be performed and evaluated in libraries.

Keywords: In-service Training; Needs Assessment; Academic Libraries; Librarians; Educational Needs.

Type of article: Original Article

Received: 21 Jun, 2009

Accepted: 20 Dec, 2010

Citation: Shahrzadi L, Mojiri Sh. A Survey on Needs Assessment for In-service Training among Academic Librarians in Isfahan. Health Information Management 2011; 7 (Special): 576.

* This article resulted from research project No 286185 funded by deputy for research, Isfahan University of Medical Sciences.

1. Lecturer, Medical Library & Information Sciences, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran. (Corresponding Author) Email: shahrzadi2004@yahoo.com

2. MSc, Medical Library & Information Sciences, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran.